

PSIXOLOGİYA

Arəstə Bayramova
Azərbaycan Dillər Universiteti

 10.30546/2518-752X.1.507.053

PEDAQOJİ PSIXOLOGİYANIN ƏHƏMİYYƏTİ: ŞAGİRDİN İNKİŞAFI VƏ TƏRBİYƏSİ

Açar sözlər: *pedaqoji psixologiya, şagirdin inkişafı, sosial bacarıqlar, psixoloji sağlamlıq, təhsil metodları*

Keywords: *pedagogical psychology, student development, individualized education, psychological health, teaching methods*

Ключевые слова: *педагогическая психология, развитие учащихся, индивидуализированное обучение, эмоциональное развитие, психологическое здоровье*

Giriş. Pedaqoji psixologiya, təhsil prosesində şagirdlərin psixoloji vəziyyətlərini, inkişafını və tərbiyəsini dərinlən araşdırən bir sahədir. Bu elm sahəsi, təhsil və tərbiyə proseslərinin daha səmərəli və mükəmməl şəkildə təşkil olunmasına yönəlib, şagirdlərin hərtərəfli inkişafını dəstəkləyir. Pedaqoji psixologiya müəllimlərə, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini anlamaq və onlara inkişaf mərhələlərinə uyğun təlim metodlarını tətbiq etmək üçün vacib biliklər təqdim edir. Bu, yalnız biliklərin öyrədilməsi ilə məhdudlaşmır, həm də şagirdlərin emosional və sosial inkişafına yönəlmiş tərbiyəvi yanaşmaları ehtiva edir.

Şagirdlərin inkişafı, çox zaman, yalnız akademik nailiyyətlərlə ölçülür, lakin pedaqoji psixologiya bu inkişafı daha geniş bir çərçivədə nəzərdən keçirir. Şagirdlərin psixoloji sağlamlığı, sosial bacarıqları və emosional vəziyyətləri onların ümumi inkişafını müəyyən edir. Bu baxımdan, pedaqoji psixologiya təhsil mühitinin şagirdin fərdi ehtiyaclarına uyğun təşkil edilməsini təmin etməklə yanaşı, həm də onların şəxsi inkişafını stimullaşdırır. Müəllimlərin bu sahədəki bilikləri, şagirdlərə daha faydalı təlim mühitləri yaratmağa və onların potensialını tam şəkildə ortaya qoymağa kömək edir.

Məqalənin elmi yeniliyi: Pedaqoji psixologiya sahəsində elmi yeniliklər, təhsil və tərbiyə prosesində şagirdlərin inkişafını daha müasir, effektiv şəkildə dəstəkləmək məqsədilə yeni yanaşmaların və metodların tətbiqinə yönəlir. Son illərdə, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinə və ehtiyaclarına uyğunlaşdırılan fərdiləşdirilmiş təhsil yanaşmaları getdikcə daha çox ön plana çıxır. Bu yanaşma, şagirdlərin öz bacarıq və potensialını maksimum səviyyədə inkişaf etdirmələrinə imkan yara-

dır. Elmi araşdırmalar, təhsil prosesində fərdi yanaşmanın və şagirdlərin özlərinə uyğun metodlarla təhsil almalarının daha müsbət nəticələr verdiyini göstərir.

Eyni zamanda, texnologiyanın təhsildə istifadəsi pedaqoji psixologiyada əhəmiyyətli yeniliklərə yol açmışdır. Rəqəmsal texnologiyalar və onlayn təhsil vasitələri, şagirdlərin psixoloji inkişafını izləmək, təhsil mühitini fərdiləşdirmək və təhsil prosesinə yeni metodlar daxil etmək üçün istifadə olunur. Bu sahədəki elmi yeniliklər, şagirdlərin motivasiyasını və öyrənmə fəaliyyətini artırmaq məqsədilə texnologiyanın təhsil sistemində inteqrasiyasını təşviq edir. E-öyrənmə platformaları, interaktiv dərs materialları və virtual siniflər kimi yeniliklər şagirdlərin dərslərə cəlb olunmasında müsbət təsir göstərir [1, s.11].

Pedaqoji psixologiyada digər mühüm elmi yeniliklərdən biri, şagirdlərin emosional və sosial inkişafını formalaşdıran psixoloji dəstək metodlarının inkişafıdır. Bu sahədəki tədqiqatlar, şagirdlərin sosial bacarıqlarının inkişaf etdirilməsini üzə çıxarmışdır. Məsələn, şagirdlər arasında empatiya, əməkdaşlıq və kommunikasiyanın gücləndirilməsi kimi proqramlar, onların emosional sağlamlığını və sosial durumunu dəstəkləyir. Bu cür yanaşmalar, tərbiyə və təhsil mühitində psixoloji dəstəyi daha da gücləndirərək, şagirdlərin hərtərəfli inkişafını təmin etməyə yönəlir [3, s.24].

Məqalənin aktuallığı: Pedaqoji psixologiya, təhsil və tərbiyə sahəsində şagirdin psixoloji inkişafını dəstəkləyən mühüm bir elmi sahədir. Bu sahənin aktuallığı günümüzdə daha da artmışdır, çünki təhsil sisteminin əsas məqsədi yalnız biliklərin ötürülməsi deyil, eyni zamanda şagirdlərin həm intellektual, həm də emosional inkişafını təmin etməkdir. Müasir təhsil yanaşmaları, şagird mərkəzli yanaşmanın tətbiqi ilə daha da genişlənməmişdir. Bu, pedaqoji psixologiyaya daha vacib və müasir bir elmi sahə halına gətirir. Şagirdlərin inkişafı yalnız akademik biliklərə deyil, onların psixoloji, sosial və emosional ehtiyaclarına da uyğunlaşdırılmalıdır.

Son illərdə təhsil sistemindəki islahatlar və cəmiyyətin tələbləri, şagirdlərin yalnız biliklərlə təchiz olunmasının yetərli olmadığına, onların şəxsiyyətlərinin və sosial bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinin də vacib olduğuna işarə edir. Bu dəyişikliklər pedaqoji psixologiyanın əhəmiyyətini daha da artırmışdır. Məsələn, uşaqların və yeniyetmələrin emosional və sosial inkişafına diqqət yetirilməsi, onların psixoloji rifahını təmin etmək üçün pedaqoji psixologiyanın metodlarının tətbiqini zəruri edir. Həmçinin, şagirdlərin stres və motivasiya ilə əlaqəli problemlərinin həllində, pedaqoji psixologiya, tərbiyə və təhsil sahələrində mühüm rol oynayır [2, s. 118].

Təhsil sahəsindəki müasir islahatlar, pedaqoji psixologiyaya daha da aktual hala gətirir. Təhsildə şagird mərkəzli yanaşmaların tətbiqi fərdiləşdirilmiş təhsil metodlarının və psixoloji dəstəyin əhəmiyyətini artırır. Bu gün şagirdlərin inkişafı yalnız bilikləri öyrənməkdən asılı deyil, onların emosional vəziyyətləri, sosial bacarıqları və özünə inamları da təhsil prosesinin vacib komponentləridir. Şagirdin psixoloji rifahı, təhsil mühitində müsbət atmosferin yaradılması, müasir təhsil yanaşmalarının və metodlarının tətbiqi təhsil sisteminin uğurlu olmasına təsir edir. Pedaqoji psixologiya, şagirdlərin tərbiyəsi və inkişafı ilə bağlı yeni yanaşmaları təqdim etməklə təhsil sistemini inkişaf etdirməkdə mühüm rol oynayır [8, s. 56].

Eyni zamanda, rəqəmsal texnologiyaların geniş tətbiqi, təhsil metodlarının müasirləşməsi və yeniləşməsi, pedaqoji psixologiyanın yeni yanaşmalarının tətbiqi-

nə ehtiyacı artırır. Şagirdlərin psixoloji vəziyyətlərini anlamaq və fərdi yanaşmalar tətbiq etmək təhsil sisteminin keyfiyyətini artırır və onların inkişafını düzgün istiqamətləndirir. Bu səbəbdən pedaqoji psixologiyanın təhsil sistemindəki rolu və onun şagirdin hərtərəfli inkişafına təsiri aktual və vacibdir. Bu məqalənin aktuallığı, pedaqoji psixologiyanın təhsil sahəsindəki yeni tələblərə uyğun olaraq şagirdin psixoloji inkişafının dəstəklənməsinin vacibliyini vurğulamaqdadır [4, s. 44].

Ənənəvi təhsil yanaşmalarının təkcə biliklərin ötürülməsinə yönəlməsi artıq kifayət etmir. Müasir dövrdə təhsil, şagirdin hərtərəfli inkişafını nəzərdə tutur, bu da yalnız intellektual deyil, həm də emosional və sosial inkişafı əhatə edir. Bu səbəbdən pedaqoji psixologiyanın rolunun artması, təhsil və tərbiyə proseslərinin daha səmərəli və mükəmməl şəkildə həyata keçirilməsi üçün vacibdir. Şagirdin psixoloji vəziyyətini düzgün anlamaq, onların ehtiyaclarına uyğun yanaşmalar tətbiq etmək və inkişaflarını dəstəkləmək pedaqoji psixologiyanın əsas məqsədidir. Bu yanaşmalar təhsilin keyfiyyətini artırmağa və şagirdlərin həm akademik, həm də şəxsi inkişafını təmin etməyə kömək edir [5, s. 120].

Bundan əlavə, müasir dünyada şagirdlərin qarşılaşdığı stress, motivasiya problemi, emosional çətinliklər və sosial münasibətlər kimi məsələlər, pedaqoji psixologiyayı daha da aktuallaşdırır. Xüsusilə, təhsil sisteminin dəyişən dinamika-sında, şagirdlərin psixoloji sağlamlığını qorumaq və onların sosial bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün pedaqoji psixologiyanın tətbiqi zəruridir. Şagirdlər arasında empatiya, əməkdaşlıq və sosial uyğunlaşma kimi bacarıqların inkişafı, onların ümumi rifahına və təhsil uğurlarına müsbət təsir edir. Pedaqoji psixologiya bu sahələrdə yeni metodlar və yanaşmalar təklif edir, təhsil prosesində daha mükəmməl nəticələr əldə olunmasına şərait yaradır [6, s. 15].

Bununla yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların təhsildə geniş tətbiqi, pedaqoji psixologiyanın əhəmiyyətini artırır. Şagirdlərin fərdi inkişafını izləmək, onlara uyğun tədris metodları tətbiq etmək və onların emosional vəziyyətlərini qiymətləndirmək üçün texnologiyaların istifadəsi təhsil sahəsində yeni imkanlar açmışdır. Pedaqoji psixologiya, rəqəmsal təhsil vasitələri və platformalarının effektiv istifadəsini təmin etmək üçün vacib bir vasitədir. Onlayn dərslər, virtual siniflər və müxtəlif tədris proqramları şagirdlərin daha fərdiləşmiş təhsil almalarına və özlərini daha yaxşı ifadə etmələrinə imkan yaradır. Bu, pedaqoji psixologiyanın tətbiq sahələrindən biridir və təhsilin müasirləşməsinə, şagirdlərin inkişafına və motivasiyasına müsbət təsir göstərir.

Pedaqoji psixologiyanın aktuallığı, həm də, müəllimlərin rolunun önəminə bağlıdır. Müəllimlərdə şagirdlərə yalnız bilik ötürmə deyil, həm də onların psixoloji və emosional ehtiyaclarını anlamaq, dəstək olmaq və sosial bacarıqlarını inkişaf etdirmək funksiyaları vardır. Müəllimlərə pedaqoji psixologiya sahəsində biliklərin verilməsi, onların şagirdlərlə daha təsirli əlaqə qurmasına və şagirdlərin psixoloji vəziyyətini düzgün qiymətləndirmələrinə imkan yaradır. Həmçinin, müəllimlər şagirdlərə daha yaxşı rəhbərlik edə bilirlər. Bu isə təhsil mühitində sağlam və produktiv münasibətlərin formalaşmasına şərait yaradır [7, s. 17].

Cəmiyyətin inkişafı və təhsil sahəsindəki dəyişikliklər də pedaqoji psixologiyanın aktuallığını artırır. Cəmiyyətin sosial tələbləri, təhsil sisteminin yenilənməsini və şagirdlərin inkişafına daha çox diqqət yetirilməsini tələb edir. Bu, pedaqoji psixologiyanın tətbiqini vacib edir, çünki şagirdlərin psixoloji sağlamlığını və

sosial bacarıqlarını gücləndirən yanaşmalar, həm təhsil sisteminin, həm də cəmiyyətin inkişafına müsbət təsir göstərir. Şagirdlərin psixoloji vəziyyətlərinin dəstəklənməsi və onların inkişafına uyğun təhsil mühitlərinin yaradılması, gələcəkdə sağlam və müsbət sosial dəyişikliklərə səbəb ola bilər.

Nəticə olaraq, pedaqoji psixologiyanın aktual olması təhsil sisteminin təkcə bilikləri ötürmək deyil, eyni zamanda şagirdin hərtərəfli inkişafını dəstəkləmək məqsədindən irəli gəlir. Bu sahə, şagirdlərin psixoloji rifahını təmin etməklə yanaşı, onların sosial və emosional inkişafını da önə çıxarır. Beləliklə, pedaqoji psixologiyanın rolu və əhəmiyyəti, təhsil sisteminin keyfiyyətini artırmaq və şagirdlərin inkişafına müsbət təsir göstərmək baxımından olduqca aktualdır.

Nəticə

Pedaqoji psixologiyanın əhəmiyyəti və aktuallığı bugünkü təhsil mühitində daha da artmışdır. Təhsil sisteminin məqsədi yalnız biliklərin öyrədilməsi deyil, həm də şagirdlərin hərtərəfli inkişafını təmin etməkdir. Bu məqsədin həyata keçirilməsində pedaqoji psixologiyanın rolu böyükdür. Şagirdlərin psixoloji, emosional və sosial ehtiyaclarına diqqət yetirmək, onların inkişafını daha mükəmməl şəkildə dəstəkləmək üçün pedaqoji psixologiya yeni yanaşmalar və metodlar təqdim edir. Bu yanaşmalar şagirdlərin akademik nəticələrindən əlavə, onların şəxsi və sosial inkişafını da əhatə edir.

Pedaqoji psixologiya, müasir təhsil yanaşmalarının şagird mərkəzli olmasına böyük təsir göstərir. Bu yanaşma, şagirdin fərdi xüsusiyyətlərinə uyğunlaşan tədris metodlarının tətbiqini vacib edir. Müəllimlərin pedaqoji psixologiya sahəsində biliklərinin artırılması, onların şagirdlərlə daha sağlam və təsirli münasibətlər qurmasına imkan verir. Bu da təhsil mühitinin keyfiyyətini artırır və şagirdlərin hərtərəfli inkişafını təmin edir. Rəqəmsal texnologiyalar və onlayn təhsil vasitələrinin istifadə edilməsi ilə şagirdlərin psixoloji vəziyyətinin izlənməsi və inkişafının dəstəklənməsi mümkün olur. Bu, pedaqoji psixologiyanın müasir təhsildəki rolunu daha da gücləndirir.

Pedaqoji psixologiya, yalnız şagirdlərin akademik biliklərini artırmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda onların psixoloji sağlamlığını qorumaq, sosial bacarıqlarını inkişaf etdirmək və emosional rifahlarını dəstəkləmək məqsədi güdür. Şagirdlərin psixoloji vəziyyətlərinin düzgün qiymətləndirilməsi, fərdiləşdirilmiş yanaşmaların tətbiqi və müasir təhsil metodlarının istifadəsi təhsil sisteminin effektivliyini artırır. Beləliklə, pedaqoji psixologiya, müasir təhsil sisteminin inkişafı, şagirdlərin sağlam, balanslı, uğurlu bir şəkildə yetişməsi üçün zəruri və aktual bir sahədir.

Ədəbiyyat:

1. Əliyeva, T. (2016). Pedaqoji psixologiya: nəzəriyyə və tətbiq. Bakı: Elm və Təhsil Nəşriyyatı.
2. Qarayev, İ. (2015). Təhsil və pedaqoji psixologiya. Bakı: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı.
3. Rəsulov, E. (2017). Psixoloji əsaslar və pedaqoji tətbiqlər. Bakı: Təhsil Nəşriyyatı.
4. Vygotsky, L. S. (1997). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Piaget, J. (2001). *The psychology of intelligence*. London: Routledge.
6. Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: W.W. Norton & Company.

7. Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books.
8. Aydın, B. (2020). Psixoloji və pedaqoji yanaşmaların təhsildəki rolu. İstanbul: Pınar Yayıncılık.

Arasta Bayramova

Summary

**THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL PSYCHOLOGY:
STUDENT DEVELOPMENT AND EDUCATION**

The article emphasizes the importance of pedagogical psychology in modern education, focusing on its role in supporting students' overall development, which includes not only academic achievements but also emotional, social, and psychological well-being. The study highlights how pedagogical psychology contributes to creating a student-centered approach, fostering personalized teaching methods that align with individual needs. It stresses the necessity of understanding the psychological states of students and addressing their emotional and social requirements for better academic outcomes.

The article also examines the impact of contemporary educational reforms and how they integrate pedagogical psychology to enhance the teaching process. It discusses the relevance of teachers' training in psychological theories to better manage classroom dynamics and ensure students' emotional welfare. Furthermore, the increasing use of digital tools in education has opened new opportunities for applying psychological principles in teaching, making it easier to track students' development and support their individual growth.

In conclusion, the article asserts that pedagogical psychology plays a crucial role in shaping educational practices by ensuring the psychological health of students, improving their emotional intelligence, and enhancing their social skills. As education systems evolve, the integration of psychological principles in teaching becomes essential for creating a holistic and effective learning environment that caters to the comprehensive development of students.

Ареста Байрамова

Резюме

**ВАЖНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПСИХОЛОГИИ:
РАЗВИТИЕ И ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКА**

Статья подчеркивает важность педагогической психологии в современном образовании, акцентируя внимание на ее роли в поддержке всестороннего развития учащихся, включающего не только академические достижения, но и эмоциональное, социальное и психологическое благополучие. В исследовании рассматривается, как педагогическая психология способствует созданию ученикоцентричного подхода, способствующего индивидуализированным методам преподавания, соответствующим потребностям каждого ученика. Также подчеркивается необходимость учета психологического состояния учащихся и решения их эмоциональных и социальных проблем для повышения академических результатов.

Статья также рассматривает влияние современных образовательных реформ и то, как они интегрируют педагогическую психологию для улучшения учебного процесса. Рассматривается актуальность подготовки учителей в области психологии для более эффективного управления классом и обеспечения эмоционального благополучия учеников. Кроме того, увеличение использования цифровых инструментов в образовании открывает новые возможности для применения психологи-

ческих принципов в преподавании, облегчая отслеживание развития учащихся и поддержку их индивидуального роста.

В заключение, статья утверждает, что педагогическая психология играет ключевую роль в формировании образовательной практики, обеспечивая психологическое здоровье учеников, улучшая их эмоциональный интеллект и развивая социальные навыки. С развитием образовательных систем интеграция психологических принципов в процесс обучения становится необходимостью для создания комплексной и эффективной образовательной среды, способствующей всестороннему развитию учащихся.

Rəyçi: f.f.d., dos. F.N.Qurbanzadə